23/03/2023

Τρισάγιο στους τάφους των Βενιζέλων από τον Κισάμου Αμφιλόχιο – Ομιλία του Αρκαλοχωρίου Ανδρέα

Οικουμενικό Πατριαρχείο / Αρχιεπισκοπή Κρήτης

Τρισάγιο τελέσθηκε στους τάφους των Βενιζέλων, από τον Μητροπολίτη Κισάμου και Σελίνου κ. Αμφιλόχιο, παρόντων των Σεβ. Μητροπολιτών Κυδωνίας και Αποκορώνου κ. Δαμασκηνού του και Ποιμενάρχου και Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννου κ. Ανδρέα.

Την Κυβέρνηση εκπροσώπησε ο Αναπλ. Υπουργός Εσωτερικών κ. **Στέλιος Πέτσας**. Παρέστησαν ο Περιφερειάρχης Κρήτης κ. **Σταύρος Αρναουτάκης**, ο πρώην Υπουργός κ. **Βασίλης Διγαλάκης,** ο Αντιπεριφερειάρχης Χανίων κ. **Νίκος Καλογερής**, ο Δήμαρχος Χανίων κ. **Παναγιώτης Σημανδηράκης,** ο Δήμαρχος Σφακίων κ. **Μανούσος Χιωτάκης,** άλλοι Δήμαρχοι, ο Διοικητής του Πεδίου Βολής Κρήτης Υποστράτηγος κ. **Ιωάννης Μουστάκης** και αξιωματικοί άλλων σωμάτων.

Ο **Μητροπολίτης Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέα**ς, μετά από πρόσκληση του Γενικού

Διευθυντή του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και Μελετών *«Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος»* κ. **Νίκου Παπαδάκη,** μίλησε στα ογδόντα επτά (87) χρόνια από την εκδημία του Ελευθερίου Βενιζέλου.

Ακολούθησε η ομιλία του Μητροπολίτη Αρκαλοχωρίου κ. Ανδρέα, με θέμα: «Στον Ελευθέριο Βενιζέλο, από τους Καραθεοδωρήδες και τους Αδοσίδηδες. Η ρωμιοσύνη αποσπερίζει». Επικεντρώθηκε, ο Σεβασμιώτατος κ. Ανδρέας, στις σχέσεις του νεαρού τότε Ελευθερίου Βενιζέλου, με τον χριστιανό Διοικητή Κρήτης, Αλέξανδρο Καραθεοδωρή, αλλά και τον ανεψιό του, διαπρεπή μαθηματικό Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή. Επίσης, στον Κωστάκη Αδοσίδη, στον γιο του Αναστάση Αδοσίδη και τη σύζυγό του Έλλη Χατζηλαζάρου, από τη γνωστή μεγαλοαστική οικογένεια της Θεσσαλονίκης.

Οι σχέσεις, που διαμορφώθηκαν στην Κρήτη, με τις οικογένειες Αδοσίδη, Χατζηλαζάρου και με τον Ταχσίν Πασά της Θεσσαλονίκης, που είχε υπηρετήσει στην Κρήτη, διαδραμάτισαν ουσιαστικό ρόλο στην τελική είσοδο του διαδόχου Κωνσταντίνου, με τον ελληνικό στρατό, στη Θεσσαλονίκη.

Η ομιλία του Μητροπολίτη Αρκαλοχωρίου, Καστελλίου και Βιάννους τους τάφους των Βενιζέλων

Στον Ελευθέριο Βενιζέλο,

από τους Καραθεοδωρήδες και τους Αδοσίδηδες.

Η ρωμιοσύνη αποσπερίζει.

Μητροπολίτη Αρκαλοχωρίου Ανδρέα Νανάκη

Καθηγητή Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

**Ομιλία στους τάφους των Βενιζέλων, 19-03-2023*

α) **Αλέξανδρος Καραθεοδωρής. Ο Ισκιντέρ πασάς**

Από το Μάρτιο του 1895 έως τον Ιούνιο του 1896, Γενικός Διοικητής Κρήτης αναλαμβάνει ο Αλέξανδρος Καραθεοδωρής ο Ισκεντέρ πασάς, από την Κωνσταντινούπολη.

Τον Αλέξανδρο Καραθεοδωρή, αυτό τον Φαναριώτη ρωμιό, ο Χαρίλαος Τρικούπης θα ονομάσει «το αγλάισμα του Ελληνισμού», ο δε Βίσμαρκ, στο συνέδριο του Βερολίνου, το 1878, θα αναρωτηθεί «Ποιόν εκπροσωπεί εις τας συσκέψεις μας, εδώ στο Βερολίνο, ο κ. **Καραθεοδωρής;** Την Ελλάδα ή τον Σουλτάνο;» Αλήθεια γνώριζε ο Βίσμαρκ ότι ο Καραθεοδωρής ήταν γυναικαδελφός του Μαυροκορδάτου, Υπουργού Εξωτερικών της Ελλάδος;

Αλλά ακόμα και αν τον γνώριζε, το άτεγκτο της σκέψης του διακεκριμένου στρατιωτικού Βίσμαρκ, μπορούσε να προσλάβει το μυστήριο της Ανατολής, με τα ποικίλα πολιτικά ρουμάνια της, όπως αυτά διακλαδώνονταν εν μέσω των μιλετιών, της ρωμιοσύνης και της εθναρχίας, στην αυτοκρατορία της Κωνσταντινουπόλεως; Και μιάς ο λόγος για τα ρουμάνια της καθ’ ημάς Ανατολής, ας πούμε ότι, ο αδελφός του **Αλεξάνδρου Καραθεοδωρή**, είναι παντρεμένος με την Αικατερίνη, κόρη του Γενικού Διοικητή Κρήτης Ιωάννη Φωτιάδη πασά. Η κόρη τους Λουκία παντρεύτηκε τον Πρωθυπουργό της Ελλάδας, Θεμιστοκλή Σοφούλη.

Πολύτροπες, πολυποίκιλες οι διεργασίες και οι σχέσεις των μιλετιών και των ποικίλων διαστρωματώσεων της αυτοκρατορίας. Όπως το καρδιογράφημα του ζωντανού ανθρώπου. Από την ποικιλότητα των κυμαινομένων αυτών σχέσεων διαμορφώνονταν ποικίλα δίκτυα. Με πολυδαίδαλες συνεργασίες ή αντιπαλότητες, όπως τα ρουμάνια όλης της αυτοκρατορίας, προτού καθαριστούν με τη διαμόρφωση των εθνικών κρατών.

Μέσα σ’ αυτό τον κόσμο οι Καραθεοδωρήδες, με σύνολη τη φαναριώτικη ελίτ, κατορθώνουν να ανελιχθούν και να λειτουργήσουν στα ανώτατα αυτοκρατορικά κλιμάκια κι ας τους εμπόδιζε ο ιερός νόμος της σαρίας, γι’ αυτό και πολλάκις το πλήρωσαν με τίμημα τη ζωή τους. Και βεβαίως δεν θα έλειπαν και οι συμμαχίες με τους Εβραίους και τους Αρμένιδες, πρωτίστως όμως με τους μουσουλμάνους της **Υψηλής Πύλης**, του Τοπ-καπί και του **Ντολμά Μπαξέ.**

Ο **Αλέξανδρος Καραθεοδωρής** γνώρισε πολύ καλά τον **Ελευθέριο Βενιζέλο.** Απόδειξη της εκτίμησης που του έτρεφε είναι όχι μόνο ότι τον συναναστρεφόταν, αλλά και ότι υπήρξε και ο δάσκαλός του στο μπριτζ. Ένα παιχνίδι, που κατά τους ειδικούς χρειάζεται «αναλυτική, σύνθετη σκέψη, σωστή κρίση, φαντασία, μνήμη. Να σταθμίζεις τα δεδομένα και να παίρνεις σωστές αποφάσεις», (Καθημερινή , 09-05-2009, Ν.Α. Κωνσταντόπουλος).

Ο **Κωνσταντίνος Καραθεοδωρής,** επώνυμος μαθηματικός, μόλις έλαβε το πρώτο πτυχίο του πολιτικού μηχανικού, κλήθηκε να έλθει στα Χανιά, όπου γνώρισε τον Ελευθέριο Βενιζέλο, από τον θείο του, Αλέξανδρο Καραθεοδωρή, του οποίου η μητέρα Κασσάνδρα υπήρξε κόρη του Παύλου Μουσούρου, πρέσβη του Σουλτάνου στην Αγγλία, με κρητική καταγωγή από την οικογένεια των Μουσούρων.

Στο ριζίτικο *«Πότε θα κάνει ξαστεριά»* τραγουδάμε: «*να κατεβώ στον Ομαλό, στη στράτα του Μουσούρου».*

Η **συνάντηση των Καραθεοδωρήδων** με τον **Βενιζέλο,** μας επιτρέπει ευρύτερες σκέψεις για τις σχέσεις των, ιδιαιτέρως όμως του Αλέξανδρου με τον Βενιζέλο, Ενώ, περί το 1895, δεν μετέχει ο Βενιζέλος ενεργά στα δρώμενα της Κρήτης, όμως, διατηρεί στενή επικοινωνία με αυτόν τον μεγάλο και διαπρεπή Φαναριώτη, τον επονομαζόμενο Ισκεντέρ πασά. Ο Βενιζέλος, χάρη σ' αυτήν την σχέση, εισοδεύεται και μυείται στα ευρύτερα μυστικά και πολιτικά ευρωπαϊκά δρώμενα της Ελλάδας, των Αγγλογάλλων, της Αυστροουγγαρίας, της **Ρωσίας** και βεβαίως της **Υψηλής Πύλης.**

Ο εξαιρετικός πολιτικός, εκλεκτός γόνος της φαναριώτικης ρωμιοσύνης, με διεθνές και πανευρωπαϊκό κύρος, Αλέξανδρος Καραθεοδωρής, αναμφίβολα θα διέγνωσε, από τις συζητήσεις και τους διαλόγους του με τον **Ελ. Βενιζέλο**, τα ιδιαίτερα χαρίσματα και την πολιτική ιδιοφυία του νεαρού κρητικού. Ο εξηνταδυάχρονος Καραθεοδωρής, στο πρόσωπο του τριαντάχρονου Ελ. Βενιζέλου, συναντούσε ένα ταλαντούχο νέο που θα είχε πολλά να προσφέρει, αν τον κέρδιζε η πολιτική, και προς αυτή την κατεύθυνση πιστεύω ότι θα προσπάθησε να οδηγήσει τον Ελευθέριο Βενιζέλο, ο κορυφαίος αυτός εκπρόσωπος της διπλωματικής φαναριώτικης παράδοσης. Εν μέσω ανθρωπίνων αδυναμιών, αντιπαλοτήτων και συγκρούσεων, η φαναριώτικη παράδοση διαφύλαξε την πολιτιστική ταυτότητα του γένους μας, της ρωμιοσύνης και του ελληνισμού. Και βεβαίως, ποτέ δεν έλειψαν, από την κορυφή της πολιτιστικής μας πυραμίδας, ακραίοι συγκρουσιακοί ανταγωνισμοί.

Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, το 1920, κάλεσε τον **Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή** να

οργανώσει το Πανεπιστήμιο της Σμύρνης και το 1930, να αναλάβει καθήκοντα κυβερνητικού επιτρόπου στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, για να το αναδιοργανώσει, και στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης για να το οργανώσει.

Το κάλεσμα αυτό του Βενιζέλου γίνεται από θαυμασμό και εκτίμηση, όχι μόνο προς τον Κωνσταντίνο Καραθεοδωρή, αλλά και προς τον θείο του Αλέξανδρο. Στο κάλεσμα αυτό υπάρχει και η συνείδηση του χρέους προς τον απόγονο μίας οικογένειας, στης οποίας τον πατριάρχη και πολιτικό του μέντορα Αλέξανδρο, ο Ελευθέριος Βενιζέλος όφειλε και χρωστούσε. Γνωρίζουμε ότι, στη συνείδηση του Ελευθερίου Βενιζέλου αυτό είχε ιδιαίτερη βαρύτητα. Ο **Αλέξανδρος Καραθεοδωρής** αναχώρησε από Γενικός Διοικητής Κρήτης, τον Ιούνιο του 1896. Ο Ελευθέριος Βενιζέλος, μετά από έξι μήνες, τον Ιανουάριο του 1897, ανεβαίνει στο Ακρωτήρι.

β) Μεταξύ Αδοσίδηδων, Ταχσίν πασά και Θεσσαλονίκης

Ένας άλλος Γενικός Διοικητής, Βαλής της Κρήτης, ο Κωστάκης Αδοσίδης, περισσότερο όμως, ο γιος του Αναστάσης, θα συμβάλουν ουσιαστικά στο έργο του Ελευθερίου Βενιζέλου. Ο Κωστάκης Αδοσίδης γεννήθηκε στην Καισαρεία και διετέλεσε Υφυπουργός Εξωτερικών έως το 1877. Μετά τον ρωσοτουρκικό πόλεμο (1877-1878), διορίζεται πρώτος χριστιανός Βαλής στην Κρήτη και συμβάλλει ουσιαστικά στη διαμόρφωση της Σύμβασης της Χαλέπας. Υπάρχει η μαρτυρία (Εφ. Πατρίς 04-09-2017 Χρ. Κ. Χριστοδούλου), ότι ο Βενιζέλος, όταν σπούδαζε στην Αθήνα, έλαβε επιστολές από τον πατέρα του, Κυριάκο, όπου γράφει στο γιό του με θαυμασμό για τη σύνεση και τη σωφροσύνη του Αδοσίδη πασά, ο οποίος, ως νομάρχης Λασιθίου οικοδόμησε τη Νεάπολη Λασιθίου και δώρισε στο ναό της Μεγάλης Παναγίας, ασημένια εξαπτέρυγα, κανδήλια του τέμπλου και λυχνία για τους άρτους, κατά τη μαρτυρία του Μητροπολίτη Πέτρας κ.Γερασίμου.

Περισσότερες πληροφορίες, για τη σχέση Κωστάκη Αδοσίδη με **Ελευθέριο Βενιζέλο,** δεν γνωρίζω. Όμως, ο γιος του, Αναστάσης, ήλθε στο κίνημα του Θερίσου, το 1905, ως μέλος διεθνούς επιτροπής παρατηρητών, όπου γνώρισε τον **Ελευθέριο Βενιζέλο**. Ο Αναστάσης Αδοσίδης διατήρησε επικοινωνία και σχέση με τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Θα επανέλθει στην Κρήτη το 1908, με τη σύζυγό του Έλλη Αδοσίδη, το γένος Χατζηλαζάρου, από τη μεγαλοαστική οικογένεια Χατζηλαζάρου της Θεσσαλονίκης. Η σχέση αυτή Αδοσίδη, οικογένειας Χατζηλαζάρου, Θεσσαλονίκη, Κρήτη, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στην κατάληψη της Θεσσαλονίκης.

Ελ. Βενιζέλος, Έλλη Χατζηλαζάρου- Αδοσίδη, Ανέστης Αδοσίδης

Τον Οκτώβριο 1912, ο Ταχσίν πασάς, διοικητής της Θεσσαλονίκης, Αλβανός, απόφοιτος της Ζωσιμαίας Σχολής, παραδίδει την πόλη με 25.000 αιχμαλώτους στον Διάδοχο Κωνσταντίνο, ενώ Πρωθυπουργός είναι ο Ελευθέριος Βενιζέλος. Ποια είναι όμως η σχέση Ταχσίν πασά με την Κρήτη, όπου είχε αφιχθεί περί το 1889;

Ο Ταχσίν διετέλεσε, στην Κρήτη, διοικητής χωροφυλακής και βοηθός του Γενικού Διοικητή **Αλέξανδρου Καραθεοδωρή.** Προσπάθησε να αμβλύνει τις αντιπαλότητες των χριστιανών με τους μουσουλμάνους. Άφησε αναμνήσεις αγαθού και δίκαιου ανθρώπου. Η εφημερίδα «Ηράκλειο», 16 Σεπτεμβρίου 1893, τον χαρακτηρίζει «διακεκριμένο, ευπροσήγορο και προσηνή». Το 1895 ο Ταχσίν διέσωσε, από αρχαιοκάπηλους τη Δωδεκάδελτο, με τους νόμους της Γόρτυνας. Ο Ταχσίν πασάς φεύγει από την Κρήτη το 1897.

Γνωστή τυγχάνει η πορεία του Διαδόχου Κωνσταντίνου, το 1912 στους Βαλκανικούς πολέμους προς Μοναστήρι- Βιτώλια, αναζητώντας ενδοχώρα για να εδραιωθεί η ισχύς του κράτους, κατά τη γερμανική αντίληψη. Γνωστή και η πεποίθηση του Βενιζέλου, να σπεύσει ο Κωνσταντίνος για τη Θεσσαλονίκη, κατά το Θουκυδίδειο «μέγα το της θαλάττης κράτος», που υιοθετούσε ο Βενιζέλος, αλλά και η θαλασσοκράτειρα Μεγάλη Βρετανία, όμως το 1888, που προωθούσε για την Κρήτη τη λύση της αγγλικής κυριαρχίας, ο Ελευθέριος Βενιζέλος έγραψε στην εφημερίδα «Λευκά Όρη»: *«Προτιμώμεν πολλάκις την τουρκικήν κυριαρχίαν από πάσης αγγλικής».*

Θεωρώ δύσκολο έως αδύνατον, ο Βενιζέλος να προτρέπει, το 1912, τον διάδοχο, για να σπεύσει και να καταλάβει τη Θεσσαλονίκη, χωρίς να έχουν προηγηθεί συνεννοήσεις με την οικογένεια Χατζηλαζάρου, που είχε συμπεθεριό με την οικογένεια του Αδοσίδη και βεβαίως με τον περί των Χατζηλαζάρων στενό κύκλο.

Της απόφασης του Ταχσίν πασά, να παραδώσει στον διάδοχο την Θεσσαλονίκη, θεωρώ σίγουρο ότι, θα είχαν προηγηθεί ανάλογες διαβουλεύσεις της Θεσσαλονικιώτικης ελίτ, δια των Χατζηλαζάρων και του Αναστάση Αδοσίδη, ο οποίος το 1913 διορίζεται από τον Βενιζέλο Νομάρχης Κυκλάδων, το 1914 Γενικός Διοικητής Σάμου και το 1916 διευθυντής του πολιτικού του γραφείου, στην προσωρινή κυβέρνηση του Βενιζέλου στη Θεσσαλονίκη.

Συνεπώς, η σχέση, που διαμορφώνεται μεταξύ των **Κωστάκη Αδοσίδη** πασά, του γιού του Αναστάση, του Ταχσίν πασά, και του Βενιζέλου εδώ στην Κρήτη, όχι μόνο συνεχίζεται να ενδυναμώνεται και εκεί στη Θεσσαλονίκη, μεταξύ Ταχσίν πασά, οικογένειας Χατζηλαζάρου και **Αναστάση Αδοσίδη**, αλλά και διαδραματίζει

μείζονα ρόλο για την παράδοση της Θεσσαλονίκης στον Διάδοχο Κωνσταντίνο και στον ελληνικό στρατό.

Δεν είναι τυχαίο ότι, οι δύο μεγάλοι πίνακες ζωγραφικής στη Λέσχη Αξιωματικών Θεσσαλονίκης, με θέμα την παράδοση της πόλης στον διάδοχο από τον Ταχσίν πασά, είναι έργα του γιού του **Κενάν Μεσαρέ**, αυτοδίδακτου ζωγράφου.

Ο Ταχσίν πασάς καταδικάστηκε από την Υψηλή Πύλη ερήμην εις θάνατον. Παρέμεινε με την οικογένειά του στην Ελλάδα και εγκαταστάθηκε στα Γιάννενα.

Περαίνοντας, θα είναι μεγάλη η χαρά μου, εάν νεότεροι ιστορικοί, μέσα από πρωτογενείς και άλλες πηγές, ερευνήσουν και τεκμηριώσουν ευρύτερα, τις σχέσεις του **Ελευθερίου Βενιζέλου** με τους Γενικούς Διοικητές της Κρήτης, μετά τη **Σύμβαση της Χαλέπας,** το 1878. Η έρευνά τους θα οδηγήσει και σε άλλα πολύτιμα συμπεράσματα, για τα πάθη και τα κλέη των κατοικούντων στην Κρήτη, όπου η χριστιανική πλειονότητα, στο σύνολό της, μιλούσε Ελληνικά, η δε μουσουλμανική μειονότητα των τουρκοκρητικών, επειδή ήταν Κρήτες, εξισλαμισμένοι, μιλούσαν κι αυτοί Ελληνικά.

Όμως, αργά και σταθερά, πριν την ανταλλαγή των πληθυσμών με τη **Συνθήκη της Λωζάνης,** το 1923, οι ελληνόφωνοι τουρκοκρητικοί μετακινούνται από την Κρήτη στην Μικρά Ασία. Στην έρευνα αυτή, οι νέοι επιστήμονες ας προβληματιστούν και στο εάν ο νεοτουρκικός εθνικισμός, που εκδηλώνεται στη Θεσσαλονίκη, με το κίνημα των Νεότουρκων, το 1908, ξεκινάει από τουρκοκρήτες, εδώ στην Κρήτη, οι οποίοι μεταφέρουν τον νεοτουρκικό εθνικισμό όπου εγκαθίστανται. Κυρίως δε στην Μικρά Ασία, εξαιτίας των κρητικών επαναστάσεων, όταν πλέον οι τουρκοκρητικοί συνειδητοποιούν ότι η Κρήτη οδεύει σε ένωση με την Ελλάδα.

Ματαίως, ο **Ιεράρχης της Εκκλησίας Κρήτης**, ο Ρεθύμνης **Διονύσιος Καστρινογιαννάκης**, εγκάρδιος φίλος του **Βενιζέλου**, καλεί με δύο εγκυκλίους του, το 1898, τους χριστιανούς και τους **μουσουλμάνους της Κρήτης,** να συνεχίσουν να συμβιώνουν ειρηνικά.